

Vinko Skitek:

Biseri koroške arhivske dediščine iz arhivov PAM

Razstava Pokrajinskega arhiva Maribor, Enota za Koroško, Čečovje 12a, 2390
Ravne na Koroškem, 4. 2. – 30. 4. 2022

V letu 2022 praznuje Enota Pokrajinskega arhiva Maribor (PAM) za Koroško 30. obletnico ustanovitve. Ob tej priložnosti je pripravila manjšo premično razstavo o arhivski dejavnosti na Koroškem v zadnjih tridesetih letih. Razstava, katere uradno odprtje je bilo 4. februarja 2022, je najprej stala v prostorih enote arhiva, medtem ko je od začetka maja na ogled v mestni hiši občine Ravne na Koroškem. V nadaljevanju je predvideno tudi gostovanje po ostalih koroških občinah. Razstava je oblikovana na osmih panojih, na katerih se dopolnjujejo zgodovinski razvoj arhivske dejavnosti na koroškem območju in Enote PAM za Koroško, naloge le-te ter arhivsko gradivo, ki ga hrani. Besedila na panojih so opremljena tudi z bogatim slikovnim gradivom, ki predstavlja arhivsko gradivo, vezano na Koroško in hranjeno v depojih PAM.

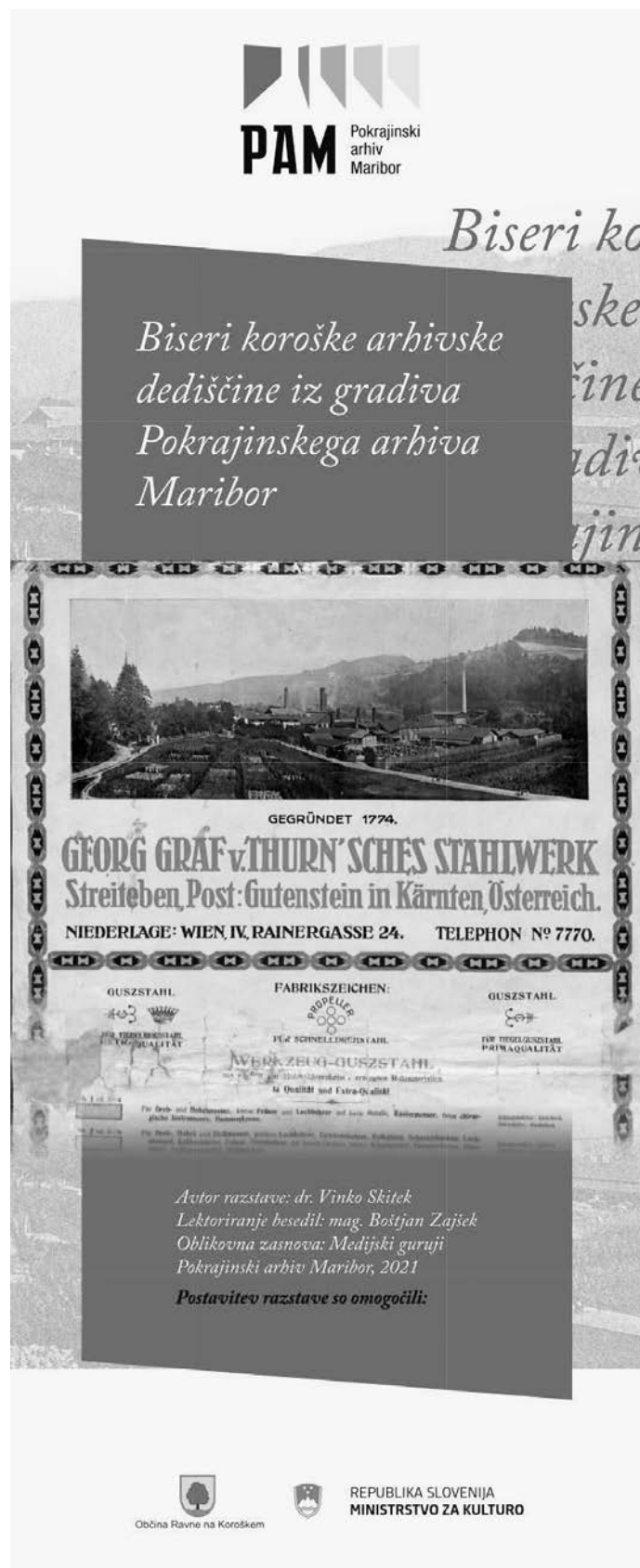
Na naslovnem panoju je poudarjen del promocijskega plakata Jeklarne grofa Jurija Thurna na Ravnah pred letom 1910. Drugi in tretji pano predstavlja ta začetke arhivske dejavnosti na območju Dravske, Mežiške in Mislinjske doline. Po določitvi nove državne meje med Republiko Avstrijo in Kraljevino Srbom, Hrvatov in Slovencev leta 1920 je bila skrb za arhivsko gradivo tega območja sprva predvsem na plečih predstojnikov posameznih institucij, ustanov in podjetij. Izjemo predstavlja arhivsko gradivo, ki ga je pridobil Banovinski arhiv v Mariboru med letoma 1933 in 1941 (npr. arhivsko gradivo gospodstva Pukštajn oziroma Bukovje pri Dravogradu). Zaradi odsotnosti javne arhivske službe na tem območju sta v prvih povojnih desetletjih prevzemala skrb za arhivsko gradivo Koroška osrednja knjižnica in Delavski muzej na Ravnah. Oba še vedno hranita v svojih depojih precej arhivskega gradiva, vezanega na tukajšnjo literarno in gospodarsko zgodovino. Leta 1963 je na področju varstva arhivskega gradiva območje treh dolin prišlo v pristojnost Pokrajinskega arhiva Maribor. Z željo po krepitvi javne arhivske službe tudi na bolj odročnih krajih je svet Pokrajinskega arhiva Maribor 6. julija 1992 ustanovil novi enoti arhiva, in sicer za Pomurje in Koroško. Obe enoti sta dejansko začeli delovati jeseni leta 1994. Pri tem avtor razstave ne zamolči prostorskih težav, s katerimi se je srečevala enota skozi vse obdobje delovanja in zaradi katerih je bila tudi dobro leto dni zaprta. Slikovno sta oba panoja obogatena s primeri srednjeveškega listinskega gradiva v povezavi z Mislinjsko in Dravsko dolino ter starejšega upravnega gradiva izpred leta 1945.

Na četrtem panoju je predstavljeno pristojno območje Enote PAM za Koroško. Slednje obsega vse javnopravne osebe na območju štirih upravnih enot: Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec. V depojih enote na Ravnah je trenutno hranjenih okrog 770 t. m. arhivskega gradiva, ki sega od začetka 16. do konca 20. stoletja. Opis pristojnega območja je pospremljen tudi s fotografijami starejšega arhivskega gradiva iz arhivskih fondov geografsko bolj oddaljenih krajev.

Peti pano obiskovalcem približe predstavi dejavnosti koroške enote PAM. Opis slednjih izhaja iz nalog, ki imajo podlago v slovenski arhivski zakonodaji. Poleg navedenega koroška enota PAM izdaja publikacijo »Gradivo za zgodovino Koroške«, namenjeno znanstveno-kritični objavi arhivskih virov. V navezavi na slednje so besedilu dodane tudi slikovne priloge arhivskih dokumentov, izmed katerih se lahko izpostavi urbar ustanovitelja slovenjgraškega mestnega špitala, Bernarda iz Loke, iz let 1451–1453.

Šesti, sedmi in osmi razstavni pano so namenjeni podrobnejši predstavitvi arhivskih fondov, vezanih na zgodovino koroške regije in tukajšnjih institucij.

Tako so na šestem panoju predstavljeni arhivski fondi v zvezi z upravnno zgodovino obravnavanega področja od srednjega veka vse do 20. stoletja.

V sklop starejšega arhivskega gradiva za Koroško poleg srednjeveških listin sodijo arhivski fondi zemljiških gospostev: Dravograd, Galenhof pri Slovenj Gradcu, Hartenštajn, Legen, Mislinja (imenje), Muta/Kienhof, Marenberg, Pukštajn/Bukovje, Rotenturn, Slovenj Gradec, Stari trg, Vodriž, Vuzenica, Zavlar (Imenje) ter magistratov Guštanj, Muta in Slovenj Gradec. Žal arhivsko gradivo navedenih zemljiških gospostev zajema samo časovno obdobje 18. in 19. stoletja, saj starejše gradivo še vedno hranijo v Koroškem deželnem arhivu v Celovcu in Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu. Izjema je urbar gospodstva Dravograd iz leta 1523. Le-ta je hkrati tudi edini arhivski dokument za območje historične Koroške (Mežiška dolina in Dravograd), ki je nastal pred letom 1650 in ga hrani PAM. Šesti pano sklenejo arhivski fondi občin izpred leta 1945, medtem ko jih dopolnjuje arhivsko gradivo okrajnih glavarstev Slovenj Gradec in Velikovec ter sreza Dravograd. Arhivsko gradivo uprave po letu 1945 je ohranjeno v številnih fondih koroških krajevnih ljudskih odborov, občinskih ljudskih odborov, okrajnih ljudskih odborov Prevalje in Slovenj Gradec ter skupščin občin Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec. Besedilo omenjenega šestega panoja krasijo fotografije arhivskega gradiva zemljiških gospostev in upravnih fondov izpred leta 1945.

Sedmi pano je posvečen predstavitvi arhivskih fondov s področja šolstva in pravosodja. Arhivsko gradivo fondov koroških osnovnih šol sega v drugo polovico 19. stoletja in je nastalo pri delovanju osnovnih šol Libeliče, Brezno - Podvelka, Muta, Potoče/Bach (A), Prevalje, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem (OŠ Prežihovega VORANCA), Ribnica na Pohorju, Slovenj Gradec (I. OŠ) in Vuzenica. Na področju pravosodja je glavna arhivske dokumentacije nastala pri delu okrajnih sodišč Marenberg (1850–1945), Prevalje (deloma tudi Pliberk, 1894–1949), Slovenj Gradec (1850–1978) ter pri osemnajstih na Koroškem delujočih notarjih iz 19. in prve polovice 20. stoletja. Slikovno podobo panoja bogatijo fotografije šolske kronike I. OŠ Slovenj Gradec iz leta 1869, registra sirotinskih zadev okrajnega sodišča Pliberk iz leta 1902 in drugih primerov arhivskega gradiva iz tega sklopa.

Zadnji, osmi pano predstavlja arhivsko gradivo s področja gospodarstva, zdravstva in arhivskih fondov posameznikov iz Koroške, ki so hranjeni v depojih PAM. Na področju gospodarskih fondov je najprej izpostavljeno gradivo rudnikov Rabelj v Kanalski dolini, Litija, Srebrnica (BIH), Mežica, Remšnik ter premogovnikov Leše, Holmec in Sv. Štefan v Labotski dolini. Poleg

našteti so v prostorih enote za Koroško hranjeni še fondi: Železarna Prevalje, Železarna Ravne ter fondi koroških gradbenih in drugih podjetij predelovalne industrije. Izmed finančnih ustanov, ki so sooblikovale koroško zgodovino v drugi polovici 19. in prvi polovici 20. stoletja, so navedeni fondi hranilnic in posojilnic: Guštanj, Marenberg, Brezno in Slovenj Gradec.

Na področju zdravstva in socialnega varstva hrani koroška enota PAM arhivsko gradivo Splošne bolnišnice Slovenj Gradec, nastalo med letoma 1898 in 1980, ter centrov za socialno delo Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec, ki je nastalo po letu 1948. Zadnji sklop arhivskega gradiva, ki se nanaša na Koroško, tvori arhivsko gradivo posameznikov, kot so Marijan Gerdej, Franc Ksaver Meško, Josip Mravljak in drugi. Tudi ta sklepni pano krasijo podobe arhivskega gradiva iz nekaterih navedenih fondov. Pri tem velja izpostaviti knjigo rudarskih listin družbe Scheriau in Composch v Črni iz let 1828–1858, knjigo proizvodnje tovarne kos v Slovenj Gradcu za leta 1888–1903 in knjigo članov bratovske skladsnice Železarne Prevalje – obrat plavž za obdobje 1860–1871.

»Biseri koroške arhivske dediščine« je razstava, ki po dolgem času ponovno postavlja v ospredje arhivsko tematiko/problematiko na Koroškem. Namen razstave ni zgolj podajanje podatkov o zgodovini javne arhivske službe na Koroškem, temveč prek dodanih fotografij arhivskega gradiva, ki ga hrani Enota PAM za Koroško, opozoriti na pomen, raznolikost, pestrost in uporabnost gradiva tako za znanstveno–raziskovalne kot tudi druge kulturne, pravne, upravne in turistične namene.

Dr. Vinko Skitek

Lilijana Urlep:

Jožef Smej: škof, ki ga je Bog obdaril z mnogimi darovi Razstava ob stoletnici rojstva mariborskega pomožnega škofa dr. Jožefa Smeja (1922–2020)

Maribor: avla pred Slomškovo dvorano, 15. 2.–30. 3. 2022

Leta 2022 mineva sto let od rojstva mariborskega pomožnega škofa dr. Jožefa Smeja (1922–2020), ki je s svojim delom in življenjem vplival na številne ljudi in zapustil veliko sledi. Bil je goreč duhovnik in škof, teolog, zgodovinar, literarni ustvarjalec, prevajalec, publicist, urednik, intelektuallec in vsestransko razgledan človek. Ob tej priložnosti je Nadškofijski arhiv Maribor pripravil priložnostno razstavo Jožef Smej: škof, ki ga je Bog obdaril z mnogimi darovi; razstavo je pripravila mag. Lilijana Urlep. Namen razstave je večplasten: obuditi spomin na življenje in delo velikega Prekmurca in Slovenca ter opozoriti na prepletanje njegove osebne zgodbe in cerkvene zgodovine Prekmurja.

Razstava, za katero je predvideno, da bo gostujoča, temelji na gradivu iz škofove bogate zapuščine, ki jo hranimo v Nadškofijskem arhivu Maribor. Sestavljena je iz dveh delov. V prvem delu je prikazano škofovo življenje od rojstva v Bogojini in odločitve za duhovniški poklic do imenovanja za pomožnega škofa in bogate jeseni življenja. V drugem delu je prikazano njegovo delovanje na pastoralnem, raziskovalnem in ustvarjalnem področju. Razstava govori o velikem človeku, ki je goreče ljubil rodno Prekmurje, a je velik del življenja preživel v Mariboru, ki ga je prav tako vzel za svojega. Svojega dela ni posvečal samo rodnemu Prekmurju, temveč tudi celotni mariborski škofiji in slovenskemu narodu nasploh. Zaradi številnih vezi s tujimi duhovniki, škofi (predvsem avstrijskimi in madžarskimi) in verniki je njegov vpliv segal tudi preko slovenskih meja.

Jožef Smej se je rodil 15. februarja 1922 v Bogojini, ki je takrat uradno spadala še pod sombotelsko škofijo; Prekmurje je namreč šele leta 1924 prišlo